

Nevzat Hatko (1911-1981)

Küçük yaşta ailesiyle birlikte Yunanistan'a sürgüne gitti. Atina Politeknik Üniversitesinde ziraat mühendisliği eğitimi gördü. 1938'de Türkiye'ye döndükten sonra Ankara Radyosunda mütercim-spiker olarak çalıştı, Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Yunancadan çeviriler yaptı. Siyasi gerekçelerle işine son verilince İstanbul'da ABC Tercüme Bürosunu kurdu. 1946'da Behice Boran'la evlendi, 1960'larda Türkiye İşçi Partisi'ne katıldı. Nikos Kazancakis, Stratis Mirivilis, Themis Kornaros, Yakovos Kambanellis gibi Yunan edebiyatçıların eserlerini Türkçeye kazandırdı.

Nevzat Hatko'nun *Faşizmin Pençesinde* çevirisi ilk olarak 1973 yılında (Yücel Yayınevi) yayımlanmıştır.

Eserin orijinal adı:

Μαουτχάουζεν

Yordam Edebiyat'ta
Nevzat Hatko çevirileri

Mezarda Hayat • Stratis Mirivilis

Haydari Kampı • Themos Kornaros

Fırtınadan Doğanlar • Themos Kornaros

Faşizmin Pençesinde: Mauthausen Kampı

Yakovos Kambanellis

YAKOVOS KAMBANELLIS

FAŞİZMİN PENÇESİNDE
Mauthausen Kampı

ROMAN

TÜRKÇESİ
NEVZAT HATKO

yordam
edebiyat

Yordam Edebiyat: 165 • **Faşizmin Pençesinde** • Yakovos Kambanellis
ISBN 978-605-172-866-7 • *Türkçesi:* Nevzat Hatko • *Düzeltilme:* Safa Enis Sağlık
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner
Birinci Basım: Ağustos 2026
© Yordam Kitap 2025

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Kuloğlu Mahallesi Altıpatlar Sokak Çubukçu Çıkmazı No.1/A Beyoğlu-İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordam.edebiyat

Baskı ve Cilt

Vizyon Basımevi Kağıtçılık Matbaacılık ve Yay. San. Tic. Ltd. Şti.
Beylikdüzü O.S.B. Mah. Orkide Cad. No: 1/Z Beylikdüzü/İstanbul
Tel: (0212) 671 61 51 • **Faks:** (0212) 671 61 50
(Sertifika No: 52098)

FAŞİZMİN PENÇESİNDE

Mauthausen Kampı

ROMAN

ÖNSÖZ

Ünlü Yunanlı yazar Themis Kornaros'un *Haydari Kampı*'ndan sonra, bu kitapta çağdaş Yunan edebiyatından yeni bir kamp konusu sunuyorum okuyucuya. Bunu yaparken de geçen Dünya Savaşı'nda "istilacıya direnme" ve yurt savunmasının gerçekten en güçlü örneklerini veren Yunan halkının ilerici, sosyalist kesiminin, bu çilekeş ve yiğit insanların akıllalmaz fedakârlık ve başarılarının bizce de bilinmesinin yararlı olacağına inanıyorum.

Elinizdeki bu kitap, tıpkı *Haydari Kampı* gibi –ki 1962 yılında basılan bu kitabı 20-30 arası genç kuşaklar pek bilmiyorlar– bir Es-Es Toplama ve İmha Kampı'nda geçen olayların bir roman biçiminde anlatılmasıdır. Sanat değeri kabul edilmiş bir kitaptır bu. Kendine özgü bir sanat eseri ve de anlatılanların tümünün gerçekliği belgelerle, o maceraları yaşayan insanların tanıklığıyla ortada...

Yazarın önsözünde kitabın niteliği kısaca belirtilmiştir. Yazar, çiçeği burnunda bir meslek okulu mezunuyken ülkesinin Nazi istilasına altında bulunduğu bir sırada, 1943 yılında, gizlice İsviçre'ye kaçma girişimi yüzünden yakalanıp bu kampa sürülmüş. Orada savaş sonuna değin kalmış. Mauthausen Kampı adını Avusturya-Almanya sınırı yakınlarındaki bir köyden almış... Kamp, öbür dev kampların yanında ikincil nitelikte. Ama bu, burada işlenen cinayetlerin, insanlara reva görülen işkencelerin büyük kamplardakinden farklı olduğu anlamına gelmez. Okuyucu kitabı bitirince bunu anlayacaktır. Kitaptaki tiplerden bir Alman tutuklu, Schneider'in yaptığı bir hesaba göre, Alman halkının yarısı bu

kamplardaki korkunç durumdan mutlaka haberlidir, öbür yarısının ise duymuş olması gerekir...

Yazar Yakovos Kambanellis, Ege'nin Naksos adasında 1922 yılında doğmuş, Atina'da bir sanat okulundan inşaat desinatörü olarak çıkmış, Mauthausen Kampı'nda iki yıl 37734 numaralı tutuklu olarak kalmış. Kurtuluştan sonra, 1947 yılında "Mauthausen"i yazmaya başlamış, ama o dönemde yazdıklarını yırtmış, nedeni pek belli değil. Daha sonra yazar, tiyatro oyunculuğuna özenmiş, galiba başaramamış, ama tiyatro yazarlığında son on beş yıl içinde büyük üne ulaşmıştır kendi ülkesinde. Bir düzineye yakın başarılı oyunu ve iki de senaryosu vardır. *Mauthausen Kampı* onun tiyatro yazarlığı dışında yazdığı başka türden ilk düzyazısıdır. Kendisi şöyle diyor: "Bir görevin yerine getirilmesi için göze aldığım bir istisna..."

1965 yılında yayımlanan bu kitap Yunanistan'da büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Çevirisini bitirdiğim şu günlerde, cunta'nın pençesinden kurtulup Paris'e gittiğini gazetelerde okuduğum ünlü besteci Mikis Theodorakis'e de esin kaynağı olmuştur. Kitabın "Erotika", "Andon" ve başka bölümlerinden esinlenen besteci, ünlü *Mauthausen Baladı*'nı bestelemiştir.

Nevzat Hatko

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Mauthausen Kampı'nda 1943 yazından savaş sonuna değin tutuklu kaldım. O dönemden bu yana tam yirmi yıl geçti ve ancak şimdi, benim yaşantımla birlikte başkalarının da yaşantısının o bölümlerini yazmak yetkisini kendimde bulabiliyorum.

Dün ile bugünün kucaklaştığını gördüğüm şu sıra, şimdiye değin kavrayamadığım birtakım olaylar kafamda belirginleşiyor, açıklık kazanıyor. Belki de bu olayların gerçek anlamını ve niteliklerini şimdi kavıyorum.

Kitabın ilk sayfaları Mauthausen Kampı'nın 5 Mayıs 1945 günü kurtuluşundan hemen sonraki olayların anlatımıyla başlıyor. Geri dönüşlerde SS *Konzentration und Vernichtungslager*'in* doludizgin işletildiği sıralarda geçen olaylar yeniden canlandırılıyor.

Anlatım, kurtarılan tıutukluların serüvenlerini, savaş sonu Avrupa'sında yeni yaşamlarını düzenlemek üzere yola çıktıkları güne değin izliyor.

Mauthausen gerçekten yaşanmış bir öykü; eski notlarımı karıştırırken yeniden yaşadığım ve hatırlamaya çalıştığım bir öyküler dizisi...

Yakovos Kambanellis

* (Alm.) SS Toplama ve İmha Kampı.

Alametler Belirdi, Günler Yakındır

Aylardan nisan. Ve de bin dokuz yüz kırk beş yılı. Savaşın sonuna geldiğine inanmaya başladık... Alametler çoğaldı. Wehrmacht bildirilerini* ve Hitler'in söylevlerini dinlememiz için barakalara yerleştirdikleri megafonlar çoktandır susuk.

Allah'ın günü gökten yüzlerce uçağın uğultusu duyuluyor, uçaklar Fransa yönünden kopup geliyor. Bir ikindi vakti tam bin tane saydık bunlardan. Es-Es'ler barakalarından fırlayıp basıyorlar kalayı uçaklara. Sonra cigara yakıp söyleşiyorlar, şakalaşıyorlar, sonunda da koyveriyorlar kahkahaları.

Unterscharführer** Leemp, Sivil Yönetim sekreteri, subay mutfağından yemek aşırıp gizlice bize veriyor nice yufka yürekli bir kişi olduğunu kanıtlamak amacıyla.

Bir gün Es-Es'ler bir Polonyalı tutukluyu dört cesetle kucak kucağa bağlayıp tam dört gün süreyle tecrit hücrelerine atmışlardı. Beşinci gün dışarı çıkarılınca adam baraka baraka dolaşıp ölümlerinin kendisine “Stalin'in Mart ayında geleceğini” söylediğini anlatmıştı.

Geceleri ufukta alçaktan parıltılar görüyoruz. Gecedен geceye bu parıltılar kampa daha da yaklaşıyor. Es-Es'lerden biri beni çağırıyor yanına, başımdaki takkeyle botlarını silmemi söylüyor. Sonra da, olmadı, yala, diyor. Es-Es'e bir arkadaşı yaklaşıyor, alçak sesle konuşuyorlar, fısıltılı. Alman birliklerinin “içerliklere çekildikleri” gibisine sözler çarpıyor kulağıma.

Kampı çevreleyen ormanda ölüm adayları kendi çukurlarını kendileri kazıyor. Çukurun birinde yana atılan toprak yığını tam

* (Alm.) Nazi işgal ordusu bildirileri.

** (Alm.) Komutan yardımcısı.

üç kez kayıp dibe yığılıyor, görünmez koca bir kürekle küremişler sanki. Çalışmaya gözcülük eden Es-Es'in yüzü sapsarı kesiliyor, bu olağanüstü olayı kamp komutanına rapor ediyor. Es-Es'i "Yenilgiye yatkın davranış"la suçlayıp oracıkta, Komutanlık koridorunda öldürüyorlar.

Nisan ayının son haftası, atölyelerin olduğu yerde, kâğıt tomarları yakıldığını görüyoruz. Arşivi yakıyorlar. Kurşuna dizilenlerin, asılanların, gaz odalarında ya da Mavi Tuna'ya atılıp boğulanların, köpeklere parçalatılıp yem edilenlerin, işkenceden soluklarını yitirenlerin listeleri yok ediliyor. Rus albayı Pigorov ateşi görünce şöyle konuşuyor: "İkinci kez yakıyorlar bu arkadaşları!"

Çevre köylerinden ve fabrikalardan gelen takımlarla Es-Es'lerin eskiden maç yaptıkları futbol alanında şimdi cepheye gidecek gönüllüler eğitiliyor. Bu gönüllülerin tümü de yaşını başını almış ağır cezalı mahkûmlar. Komutaları, şamataları, yaygalarıyla iflahını kesiyorlar fukaraların... "Hitler Sieg-Sieg-Sieg!"* İkinci vakitleri falsolu kısık sesleriyle marşlar, türküler çağırarak barakalarına dönüyorlar bitik...

Sılda bir çiçek açar,
Adı... ein-zwei-drei...**
Adına derler Errika!

Büyük alanın çöpçüsü Baron von Lidenhaus gönüllülerin türkü çağırarak geçtiklerini görünce o da katılıyor türküyeye...

Eski gramofonun boşalmış yayı...
Adı... ein-zwei-drei...
Adına derler Üçüncü Reich!***

Bir sabah vakti çağrısız bir Amerikan avcı uçağı barakaların, yönetim yapılarının tepesinde dönmeye başlıyor homurdanarak. Öyle alçaktan uçuyor ki, neredeyse iniş yapacak alana. Son-

* (Alm.) Hitler zafer-zafer-zafer!

** (Alm.) Bir-iki-üç.

*** (Alm.) Üçüncü İmparatorluk.

ra cilvelerine başlıyor, oyun onunkisi, matrak. Mermi yağdırıyor Komutanlık yapısına. Es-Es'ler bomba atar korkusuyla dışarı uğruyorlar. Uçak bir aşağı bir yukarı kovalıyor onları tehlikeli manevralarla. Kaçanlar şaşkın, paniğe kapılmış, birbirlerine tosluyorlar. Toplanıp dağılıyorlar, tökezliyor, kayıp yere düşüyorlar.

Şu kovboy, kulelerden birine toslayacak da yitip gidecek diye ödümüz kopuyor. Tere, pisliğe bulanmış Es-Es'ler gelip soluk soluğa aramıza karışıyorlar. Sık sık, kesik kesik soluduklarından kaputlarının göğüs kısmı inip kalkıyor, palaskaları gıcırıyor, havada insan gövdesi kokusu ve de korku.

Avcı uçağındaki kovboy cam üstüne çizercesine gökyüzüne bir çember daha çizip kayboluyor.

Es-Es'ler dillerini yutmuş, kıpırdamadan durup gözlerimizin içine bakıyorlar. Biz de onların gözlerinin içine bakıyoruz sessiz, kıpırdamadan, istedikleri disiplin kuralları uyarınca esas vaziyette. Önce onlar gözlerini bizden ayırıp başka yönlere çeviriyorlar bakışlarını. Çalışma odalarına dönerken de, dışarı uğrayıp kaçtıkları sırada sağa sola saçılan öteberilerini devşiriyorlar çiçek tarhlarından, yoldan.

Ama gene de, alametler çoğaldıkça bizi bekleyen tehlikeler de o oranda yaklaşıyor. Toplu yok etme girişimlerine haftalarca öncesinden başlamışlardı zaten. Gaz odalarıyla fırınlar gece gündüz fayrap eylemde. Önce hastalarla işe başlamışlar, sonra da bu işi başka kamplardan gelenlerle sürdürmüşlerdi. Ölüm adayları kuyrukta sıralarını bekliyor.

Kamp komutanı üst üste teftişe çıkıyor; bunca ölüm adaylarının kuyruklarda bekletildiğini gördükçe küplere biniyor. Verimliliğin artırılması için bir yol bulunmalı diye bas bas bağıyor. Daha fazla gaz odası işletmek için elde gaz stoku olmadığını söylüyor yardımcısı. Petrol de neredeyse tükenecek. Komutan daha beter köpürüyor. “Bir başka gaz türü denensin,” diye bağıyor. “Yakıtta gelince ormanlar odun dolu. Alman ev kadını elverişli yakıttan, savaş sanayimizi petrolden yoksun bırakmam ben.

Ama buna karşı bize verilen görevleri hakkıyla yerine getirecek durumda bulunmadığımızı da kabul etmek zor benim için. Görev gerektirir.”

Komutan yardımcısı temizliğin makineli tüfekle yapılması, ölümlerin önceden kendi kazacakları çukurlara gömülmesi önerisinde diretiyor. “Gazım, petrolüm yok,” diye yakınıyor. “Bunları taşımak için araç da yok bizde. Ama buna karşılık sayısız mermi var elimde.”

Komutan bu öneriye kesin olarak karşı çıkıyor. Gereğesi de şu: “Berlin’den bana böyle bir talimat gelmedi!”

Bu tartışmalar hep, konuşanların atacakları izmaritleri kapmak için alesta bekleyen ölüm adaylarının yamacında yapılıyor. Sonra komutan, odun istifi düzeninde üst üste yığılı cesetlerin meydana getirdiği sıralara bakıyor uzunlamasına. Başını sallıyor canı sıkkın, parlıyor: “Herhangi bir Himmeler gelip şu zavallı halimizi görmezse kendimizi şanslı bilelim!”

Berlin’den beklenen talimat herhalde Nisan ortalarında gelmiş olacak. Şu bahar vakti ormanda, meşe, kayın, kestane ağaçlarının tomurcuklandığı, eğrelti otlarının dizboyu yükseldiği şu tatlı günlerde, ölüm adayları kendi kazdıkları çukurlara sokuluyor, bir makineli de bunları elden geldiğince az mermi yakarak tarıyor. Berlin’den gelen bir başka talimatta cephanede tasarruf deniliyordu. Ama gene de bu temizlik yöntemi yeterince verimli olamıyor. Es-Es’ler cepheye gittiler. Garnizon kuvvesi çok düşük. Anca bize bekçilik edecek kadar adam var. Garda, nehir limanında, tarlalarda çalışan dış ekipler işe çıkarılmıyor gayrı.

Nisan da böylece geçip gidiyor. Mayıs gelip dayanıyor. Kamp komutanı günlerdir ortalıklarda görünmüyor. Tutuklulardan biri onu düşünde görmüş. Komutan balık olmuşmuş da, taşocağının ardından akıp giden Mavi Tuna kolunun sularında yüzer dururmuş.

Mayısın ilk günü otomatik silahlı üç genç subay bir Volkswagen’e atlamış, Sivil Yönetim şefini yakalayıp mahallinde

kurşuna dizmek üzere fırtına gibi yola çıkmışlardı. Bu Sturm-führer* Schulz, tirolyen avcı giysilerini sırtına geçirmiş, sabahın alacakaranlığında motosikletine atlayıp sırta kadem basmış. Arından giden üç genç subay geri dönmedi.

Şu son günlerde ufuklardaki parıltılar daha da yaklaştı. Yağmur yüklü şimşekler. Top sesleri de duyuluyor şimdi, mesafeleri bile hesaplayabiliyoruz.

Mayısın ikinci günü aşçılar sabahın alacakaranlığında mutfaqlara giderken batı yönündeki nöbetçi kulesinde acayip bir nöbetçi görmüşler. Daha yakındaki fırın kulesinin nöbetçisi de bir acayip anka kuşu. Tüfek tutan ellerinin titrediğini görüyoruz açık seçik. Kule, cereyan verilmiş tel örgülerin dışında ama, gene de nöbetçisi tir tir titremekte; yaklaşmayın diye bize sesleniyor. Nöbetçi yaşlı bir kişi, giysileri kahverengi, ayaklarında bot da yok. Sivil Muhafızlardan olduğu söyleniyor. Es-Es'ler geceleyn gitmişler. Tümü. Nöbetçi bir ara yürekleniyor, tüfeğini yere bırakıyor, çantasından iki elma çıkarıp bize doğru atıyor. Elmalar tel örgülere takılıp kalıyor. Başka elmalar atacak oluyor. Ama şimdi elma melma kimin umurunda.

Koca kamp ayaklanmış, kıpır kıpır, şamata gürültü gırla. Barakalar boşalmış, alansa dopdolu. Öbür nöbetçiler de bize elma, tayın dilimleri atıyorlar. Komutanları bizden bir temsilciyle görüşmek istiyor. Bunca zamandır susan megafonlar yeniden dile geliyor. Konuşmacının sesi tatlı, titreşim. Titreşimle yazılan eski kaligrafi yazıları gibi bir şey bu. Eğer kendilerine dokunmasaymışız, onlar da bize dokunmayacaklarmış. Böyle diyor megafondaki ses. Es-Es değilmiş onlar, Wehrmacht'la** bir ilgileri yokmuş. Sivil Muhafızmış kendileri; bunları açıklıyor bize konuşmacı. Seferber edilmiş sıradan yurttaşlarmış, aile babaları. Buyruk almışlar, bizi kente bırakmayacaklarmış. Bu, bizim için de tehlikeli olurmuş. Müttefik kuvvetleri gelinceye dek sabırlı olmalıymışız.

* (Alm.) Çevik kuvvet komutanı.

** (Alm.) Nazi Ordusu.

Mayısla Gelen Özgürlük

Mayısın beşinci günü toza toprağa ve de dumana belenmiş, savaşın tüm işaretleri üstünde, koca bir Amerikan tankı Mauthausen Toplama Kampı'nın nizamiye kapısını devirip avluya girdi. Tam otuz bin çılgın bir anda çevreleyiverdi koca tankı. Tankın üstündeki savaşçılar bize bakarlar şaşkın, gururlu, üzgün... İyi ki oradalar, yükseklerde, tankın sırtında. Bunca süren bu savaştan sağlam çıkmışlardı ama sevincimizin hışmından kurtulamazlardı yoksa. Bağrıışmalar, böğürmeler, ulumalar, gıysilerimizi yırtıp paramparça etmeler; cin çarpmışçasına çırpınıp durmaktayız. Tankın yanına varmak için yırtınıyor, ayaklar altında eziliyoruz. İçimizden çoğu diz çökmüş tankın isli demirlerini öpüyor, başlarını vurup koca demir gövdeye ağlaşıyorlar.

Bu mahşer kalabalığının içinden bayraklar, bitiveriyor birden. Amerikan, Rus, İngiliz, Cumhuriyetçi, İspanya, Çekoslovak, Polonya, Yunan, Yugoslavya, İtalyan bayrakları... Tümü de kanlı paçavralardan kaba dikişle kotarılmış. Çoğu da yağlı boya kokmakta. Daha bir coşturuyor bizleri bu bayraklar. Sıçrayıp bağrışıyoruz. Bu sıra aşağılarda, yere yakın, başka işler de dönüyor. İki elin bacağıma kenetlendiğini sezinliyorum. Eğilip bakıyorum. Biri tanıdık iki İspanyol, baraka sorumlularından birini yere yatırmışlar, ellerindeki çakılarla delik deşik etmekte. İspanyol'un ellerinden bacağımyı kurtarana değin akla karayı seçtim. Kurtulup da kendimi öteye atınca, bel kayışıyla boğulmuş bir başka baraka sorumlusunun karnına basıyorum. Kimisi bu sıkışıklıkta gücünü yitirmiş, çiğnenip ayaklar altında can vermiş.

Bayraklar havada kampın dışına doğru yürüyor. Yıkık kapının ötesinde bir tank daha var. Komutanlık yapısının önünde duruyoruz. Susuyoruz, az açılıp olup bitenleri izliyoruz uzaktan... Mauthausen kadınları upuzun bir kuyruk olup gelmişler. Kuyruğun başı Komutanlık yapısının içinde, ardı da gelmekte. Kadınlar kapıları zorluyor, camlarını kırıyorlar pencerelerin kimi içeri

girmek, kimi dışarı çıkmak amacıyla. Çıkanların kucaklarında perdeler, mobilya kumaşları, bilardo çuhaları, masa örtüleri, peçeteler, yatak çarşafı, yastık kılıfları. Ganimetlerine sıkıca sarılmış, aramızdan, bayrakların altından geçiyorlar. Sustuğumuzu görünce onlar da susuyorlar. Yüzleri süzölmüş, zayıflıktan kıllanmış, başları kazınmış, giydikleri pantolonlarla ceketler, sıcak tutsun diye paçavralarla beslenmiş.

Böyle hiç beklemedikleri bir anda erkeklerin arasına düşeceklerini hesaplamamışlar belli. Bakımsız, makyajsız oluşlarından utanır bir halleri var. Gözleri pırıl pırıl, göz kapakları pır pır ediyor, ayaklarındaki tahta pabuçların takırtısını azaltmak çabasındalar, yürüyüşleri böyle. Her hallerinden hele bekleyin, göreceksiniz nasıl oluruz gibilerden bir anlam sezilmekte. Soldan bir erkek kalabalığı sökün ediyor. Avlunun dışında kalanlar bunlar. Silah ve yiyecek depolarından geliyorlar. Mavzerler, otomatik tüfekler, şeker torbaları, peynir tenekeleri, mermi sandıkları yüklenmişler. Kilerlere koşun diyorlar bize.

Gidiyoruz kilere. Kiler memuru Es-Es kapıya asılmış, göğsünde koca bir kazık saplı. İçimizden iki kişi gidip göz yuvalarına birer patates parçası sokuyor. Bir başkası: Şimdi artık *nicht Kartoffeln** diyemeyecek, diye haykırıyor.

Hoşnut ayrılıyor buradan. Çevre yolunda yürüyoruz şimdi özgür. Kadınlar hâlâ bir aşağı bir yukarı koşuşuyorlar.

Bir grup Rus, daha düne değin savaş tutsağı, şipşak bir koro düzüp dansa durmuşlar. Az ötede Bay Kadak, Avusturya İmparatorluk Partisi Başkanı –bize kendisi böyle söylemiştir– dışarıda çalışan ekiplere yemek taşıdıkları koca kazanlardan birinin sırtına tırmanmış söylev vermekte: “Avusturya’yı bu hale sokan cumhuriyet rejimidir. Onu batıran, Adolf Hitler’in kölesi yapan cumhuriyet yönetimi. Biz Avusturyalılar artık yurdumuzda cumhuriyet istemiyoruz. İngilizler, Fransızlar, Ruslar, size sesleniyorum, Habsburg’ları geri getirin Viyana’mıza!”

* (Alm.) Patates yok.

Oradan geçen kadınlar kendisine takılmış olacaklar, Bay Kadak söylevine şöyle son veriyor: “... Avusturya’mıza... Kancıklar, etlenip butlanınca gelin beni bulun!”

İki Katolik papazla üç rahibe, bir Amerikalı ordu papazının sürdüğü acayip bir arabayla geçiyorlar yoldan. Bu arabaya cip dendiğini sonradan öğrendik.

Üst yoldan bir kalabalık iniyor, kızıl bir bayrak açmışlar. Güçlü bir türkü tutturmışlar. Yolu bir tamam doldurmuşlar, rahibelerle papazların cipi yitmiş gitmiş aralarında. Dostum Teodor Sveti de var kalabalıkta. Kadınlardan biri bakıp soruyor: “Nesiniz siz?” Biri karşılık veriyor aralarından: “Tito’nun Yugoslav partizanları! Hain Mihailoviç kodese!”

Avluya dönüyorum. Amerikalılar tonlarca yiyecek ve ilaç boşaltıyorlar. Meydan hâlâ kalabalık, Amerikan sigaralarının dumanı yükseliyor havada. Adam öldürmeler sürüp gidiyor. 3 No.lu barakanın kenefinde, imento zeminde, iki ölü daha bulmuşlar, bunlar da baraka sorumluları. Birini kurşuna dizmişler, öbürünü linç etmişler.

Cip denen arabalardan ikisi daha yükünü almış gidiyor, içlerinde Amerikalı erlerle bizden silahlanmış adamlar var. San Georg bucağında Belediye Başkanının Es-Es sakladığı haberi ulaşmış. Ciplerden birinde bizim Atina’nın Ambelokipos mahallesinden Andon’u da görüyorum, elindeki otomatığı sallayıp sesleniyor: “Sana bir Es-Es getiririm, oynarsın onunla!”

Avluda birtakım kadınlar daha göze çarpıyor, önceleri bir şeyler duymuştum bu kadınlar üstüne ama şimdi ilk kez karşılaşıyorum kendileriyle. Besili, iyi giyimli, makyajlı, başlarında epeyce saç var. Önemli kamp bölümlerinin başındaki sorumluların sevgilileri bunlar. Başhafiyelerin, açıcıbaşların, başmarangozların, depo şeflerinin. Bunlar Es-Es’lerle yakın ilişki kurmuşlar, çeşitli dolaplar döndürürlerdi birlikte. Yiyecek, malzeme, araç-gereç yürütürler, tutuklulardan beş altın diş sökmüşlerse ikisini deklare edip üçünü iç ederlerdi. Bu ekip başları bolluk içinde yüzerlerdi efendi aa du-

rumunda. Sevgililerini ayrı bir barakaya yerleştirmeyi bile başarmışlardı. Koyun koyuna yatamıyorlardı ama, ne de olsa bir şeyler olabiliyordu. Bu aralık yavuklularını güzelce besliyorlar, giydireyorlar, yedirip içirebiliyorlardı. Hazırlıyorlardı yani esas göreve.

Bu ekip başlarının çoğu ağır cezalı Alman mahkûmlardı. Gönüllü olarak cephelere gitmeyenler serbest kampta kalmaktan korktuklarından Es-Es'lerle birlikte kaçmışlardı. Kalanlarınsa çoğu ya tahtalı köyü çoktan boylamışlar ya da zincire vurulup tıklımışlardı hücrelere. Hazırladıkları kadınlar şimdi bizim delikanlılara kalmıştı. İspanyol, Yunan, İtalyan delikanlılarına. Kadınlar cilveleşip fingirdeşiyorlar durumdan hoşnut, attıkları kahkahalar hoparlörden gelen Amerikan müziğine, çeşitli sağlık önerilerine karışıyor.

Saatler ilerledikçe Mauthausen'deki yaşam ve hareketlilik değişiyor. Öğleden sonra gösteriler, türküler bitiyor. Gruplaşmalar çözülüyor, herkes bir başına dolanıyor ve de hep şöyle konuşmalar duyuluyor:

“Sonunda nereye götürdüler onu acaba?”

“En son nerede görmüşler?”

“Kim varmış yanında?”

“Gören olmuş mu kendisini?”

“Yaşıyor mu dersiniz?”

“Bir bilen var mı?”

“Kimden sorabilirim?”

Çoğunun elinde kalem kâğıt, öğrendiklerini not ediyorlar. Sonra birtakım hesaplar, tahminler yürütüyorlar ve sonunda kendi adamlarının mutlaka kurtulmuş olduğuna kendilerini inandırıyorlar. Umut dünyası!

Sevgilileriyle gündüzden anlaşılanlar geceyi birlikte geçirmek amacıyla kadın barakalarına yöneliyorlar. Barakalar avlu dışında. Kapıda Amerikalı nöbetçiler, bırakmıyorlar dışarı. Gene mi *verboten** diyorlar. Gene mi yasaklar başladı. Yön değiştiriyorlar şaşkın.

* (Alm.) Yasak.

Bu kez doğu yönündeki tel örgüleri makaslayıp çıkıyorlar dışarı. Ama boşuna. Amerikalılar kadın barakalarını da gözaltına almışlar ters geri ediyorlar öfkeli. Ne menem kurtuluştur bu, havsaları bir türlü almıyor, içimizden bazıları onları matrağa alıyor, “Ayıp be,” diyorlar, “zamanı mı şimdi bu işlerin?” Ama vız geliyor, âşıkları zapt etmek olanaksız. Kalkıp Amerikalı albaya gidiyorlar, “kurtarıcımızsın” diyorlar, yakınıyorlar. Kurtarıcı da onlara bu tedbirin sağlık nedeniyle alındığını anlatmaya çalışıyor, birkaç gün sabretsinler. Âşıklar albaya kadınların onları beklediğini hazır olduklarını söylüyorlar. Kaç yıldır kadın yüzü görmedik diyorlar. Anlayış göstermesini istiyorlar, böyle gerekir. Sorun bir kadınla yatma sorunu değil, bambaşka bir şeydir bu... Albay anlayış gösteriyor, “Hakkınız var,” diyor, “ben de savaş yüzünden iki yıldır karımdan uzakta kaldım; ama gene de hayır demek zorundayım.”

Âşıklar çaresiz, bu kez avlunun batı yönündeki duvarına yöneliyorlar. Kadın barakaları bu yönde nöbetçisiz. Duvarın yüksekliği: beş metre kadar. Krematoryumdan ceset taşınan arabayı çekip getiriyorlar duvarın dibine, sandıklar, kazanlar yığıyorlar üzerine, duvardan bir ip aşırıp atlıyorlar öte yana. Artık hiç kimse âşıklarla alay etmiyor, üstelik atlayıp geçmelerine bile destek oluyorlar. Az değil, içimizden bunca zamandan sonra kadınla ilk yatacak olan onlar; kendilerine saygı bile duymaya başladık.

Danalı Halk Yargıcı

Geçen günler büyük sevincimizi yatıştırıyor, çalışma günleri gelip çatıyor. En iyi barakaları temizleyip kotarıyoruz, hastalarımızı, buralara getirip temiz çarşaflara yatırıyoruz. Doktorlar geceli gündüzlü işbaşında, kuşetlerden serumlar, ilaç torbaları sarkıyor, hastaları ilaçla hayatta tutmaya çalışıyoruz. Bakıp bakıp şöyle diyorlar sanki: “Bizi bırakıp gitmeyin!”

Ormandaki çukurları açıp kurşuna dizilenlerin cesetlerini çıkarıyoruz. Artık makineli tüfekler sustuğundan kuşlar orma-

na dönmüş, ötüşleriyle bu çalışmamıza eşlik ediyorlar. Cesetleri futbol alanına taşıyoruz. Alan sonunda gerçek bir mezarlık oluyor. Cesetleri şimdi ayrı ayrı gömüyoruz. İnsanca. Ama arada bir yanlışlıklar da oluyor. Hristiyan mezarına haç çizeceğimize altı köşeli yıldız, Musevi mezarına yıldız yerine haç çizdiğimiz oluyor. Her iki yanın da sofuları buna pek kızıyorlar. Bazıları da şöyle konuşuyor: “Boş verin, ölümler böyle şeylere canlılardan daha bilgece bir anlayış gösterirler!”

Aşocakları fayrap etmiş durmadan çalışıyor, biz de fayrap etmişiz durmadan tıkınıyoruz. Kampta ekmek, makarna, kornbif, bisküvi, çikolata, kürdan, diş fırçası, diş macunu, çiklet, prezervatif, marmelat, sabun, Broadway dansözlerinin resimleri bol bol...

Amerikan ordusu ile Kızılhaç Örgütünün iase-ikmal kollarının şımarık çocukları olduk. Ne verilirse, ne bulursak topluyoruz. Hiç işimize yaramayan, yaramayacağını bildiğimiz şeyleri bile. Mülkiyet hırsı uyanmış içimizde amansız.

Beslenme işinde bizim de katkımız oluyor. Sabahtan çevredeki çiftliklere geziye çıkanların çoğu akşam dönerken birer dana, birer domuz, hindiler, ada tavşanları, kazlar, sepet dolusu yumurta, leğenler dolusu tereyağıyla geliyorlar. Bu durum hiç hoşlarına gitmiyor Amerikalıların. Çiftliklerin talan edilmesinden yana değiller. Bu çiftçiler suçluysa cezalarını görürler, ama malları tam Amerikan kapitalizmi anlayışıyla, ellenemez. Böylece, akşamlardan bir akşam Bay Vangel'i de durduruyorlar kampın kapısında, yedeğindeki danayı aldığı yere götürmesini istiyorlar, yanına bir de Amerikalı er katacaklar.

Bu Yunanlı, Mora'nın Patras kentinden. Uzun boylu, kara kuru, kartal gagalı, güneş yanığı, az konuşan sert bir kişi. Pantolonunun paçası diz kapaklarının az altında, ceketinin kolları dirseklerinde son buluyor. Danayı aldığı çiftliğe geri götürmesini istediklerini anladığında konuşmak için bir tercüman istiyor. Tercüman sağlanınca konuşmaya başlıyor Bay Vangel:

“Bir güzel çevir dediklerimi tercüman kardeş. Danayı niye aldığımı ve de neden geri vermemin mümkünsüz olduğunu açıklayayım bir güzel! Kurtarıcılarımız sayesinde, özgür bir insan olarak, her sabah yaptığım gibi bugün de kırlarda şöyle bir dolaşayım dedimdi. Saat on sularında hali vakti yerinde olduğunu sezdiğim bir çiftlik evinin kapısını çaldım. Niyetim bir kâse sıcak sütle bir dilim ekmek istemek, acıkmışım, temiz hava malum. Kusursuz bir nezaketle istedim bunları. Yoktur diyerekten kapıyı suratıma kapadılar!

Bir iyice çevir tercüman kardeş.

Gider miyim? İstediklerimi vermezlerse evlerini ateşe vereceğimi söyledim kendilerine. Etekleri tutuştu sanki, koşup istediklerimi getirdiler, süt kâsesiyle bir dilim ekmeği kapının önüne bıraktılar, sanki kapılarının itine veriyorlar.

Hele bir iyice çevir şu dediklerimi.

Kahvaltımı yemek masasında, sofraya başında etmek istediğimi söyledim, yoksa karışmam ha, dedim, iyiye varmaz bunun sonu. Kapıyı açıp beni yemek odalarına buyur ettiler, bir kâse sütle bir dilim ekmek kodular önüme. Ne bir lokma fazla, ne bir damla eksik. Kahvaltım bitti, evin ağası bana kapıyı gösterdi.

Çevir tercüman efendi!

İki yılını kampta geçirmiş bir insana bu davranış reva mıdır, dedim onlara. Karşılığı: ‘Buna sebep ben miyim? Sonra, benim Mauthausen’de olup bitenlerden haberim yok!’ Dedim ki ona, kamp şuradan bilemedin yarım saat ötede, kamptan gönderilen tutuklu ekipleri senin de tarlalarında ter dökmüşlerdir herhal! Nasıl bilmezsin orada olup bitenleri?

Karşılığı: ‘Hiçbir şeyden haberim yoktur!’

İyi çevir tercüman kardeş!

Değil mi ki, dedim, uyuz itin biriymişsin, buyur da öğlene bana bir tavuk haşlasınlar, şu radyoyu da hele bir aç bakalım, bir de bir iki elma soyduruver. Şakaya gelmeyeceğimi anlamış olacaklar, dediklerimi yaptılar bir güzel. Ama tüm gün boyun-

ca kimin nesi olduğumu, kampta nelerin döndüğünü sormadılar
ağızcağızlarını açıp.

Çevir tercüman arkadaş!

Derken ikindiye doğru kapıda gürültü. Mauthausen'den iki
Rus lahana isterler; çiftçi efendiyse deflemek ister adamları. Varıp
kapıyı açtım, içeri aldım onları, dilediklerince lahana götürmele-
rini söyledim.

Çevir tercüman!

Fırsat çıkmışken çevreyi şöyle bir kolaçan edeyim dedim,
ambarlara; ahırlara, kümeslere vardım ki ne göreyim. Sayısız
kanatlı ve kanatsız soyundan evcil hayvancıklar, kilerler füme
domuz etleri, sucuk, salam, tereyağı, dopdolu. Ruslara dilediği-
nizce alıp götürün dedim. Sonra da bu suçsuz çiftçilere dedim
ki, sizi her gün ziyarette kusur etmeyeceğim dedim, ta ki adam
olduğunuzu, insan olduğunuzu göreyim. Her gün sabah akşam
buradayım, bilersiniz! İlk taksit olarak da şu ak danayı götürü-
yorum. Başka bir sefer de bir başka renklisini, alacalısını, alını
alırım!

Çevir tercüman, sözüm burada biter.”

Bay Vangel, ak danası yedeğinde, azametle kapıdan girip hay-
vanı mutfağa teslim ediyor.

*
* *

Bir sabah bağrıışmalar, koşuşmalar duyup uyanıyorum. Kıya-
met kopuyor. Hemen giyinip dışarı fırlıyorum. Millet barakalar-
dan dışarı uğramış giyinik, yarı giyinik, pijamalı, alana doğru
koşuşmakta. Amerikalı erlerin nöbet tuttuğu tutuklular baraka-
sını çevrelemiş mahşeri bir kalabalık. “İpe! İpe!” diye yırtınıyor-
lar bizimkiler. “Çıkarın onları dışarı, bize teslim edin, bize!”

Amerikalılar birkaç Mauthausen Es-Es'i yakalayıp buraya
tıkmişlar gece yarısı. Bunları elimize geçirmek için barakanın
duvarlarını kemirip bitireceğiz, hırsımız böylesine. Üsteğmen
Mackfield büyük bir kamyonun tepesinden söylev veriyor bize:

“Tümü layık oldukları cezayı göreceklendir,” diyor. “Tümü de savaş suçlusu olarak müttefik askerî mahkemesi önünde hesap verecektir. Ve elbette ki bu mahkeme gözlerinin yaşına bakmayacak. Söz veriyorum size! Ama kovuşturma başlamadan, ifadeler alınmadan bunlara dokunmamız doğru olmaz kanısındayız. Her biri için ayrı dosya düzenlenecek. Söz veriyorum. Bunların nasıl birer canavar olduğunu tüm insanlığın öğrenmesi, bir iyice bilmesi gerek. Daha çok işimiz var yapılacak. Bütün olup bitenleri gün ışığına çıkarmamız gerek. Bu katillerin cezalandırılmasından daha da önemlisi, bilirsiniz, bu savaş insanlığın bugüne değin gördüğü savaşların en korkuncudur. İşte bu savaş insanlığın son savaşı olmalıdır. İnsanlık bu savaşı anarken geçen savaş değil, son savaş demelidir. Ve de böyle diyecektir. Size söz veriyorum.”

Üsteğmen Mackfield’in söylevi pek inandırıcı oluyor bizler için. O da heyecanlanmıştı kendi söyleviden. Özellikle, “Size söz veriyorum,” derken bu heyecanı daha da belirgin oluyordu.

Sonra hoparlörlerden birtakım bildiriler duyuluyor:

“Hitler intihar etmiştir. Cesedi Berlin’de Başbakanlığın avlusunda bulunmuştur.”

“Mauthausen Kampı Komutanı Jan Ziras, Amerikan Ordu Polisi tarafından takip edildiği sırada ağır şekilde yaralandı.”

Caz müziği...

“Mauthausen Kampı Komutan Yardımcısı Julis Bachmayer, önce karısıyla biri yedi, biri beş ve biri de iki yaşındaki çocuklarını zehirlemiş, sonra intihar etmiştir.”

“Binbaşı Patrick elinizdeki silahları teslim etmenizi rica ediyor. Amerikalı yetkililerin bütün önerilerinin sizin kendi çıkarınıza olduğunu göz önünde bulundurmanızı özellikle rica ediyor.”

Caz müziği...

“Binbaşı Patrick bir karma idare komitesi kurulması amacıyla her ulusal grubun birer temsilci seçmelerini rica ediyor. Mem-

leketlerinize dönünceye değin kampı sizin idare etmeniz uygun görülmüştür. Kendi sorunlarınızı siz elbette ki herkesten daha iyi bilirsiniz.”

“Son günlerde bağırsak bozuklukları birçok ölüm olayının nedeni olarak belirmiş bulunmaktadır. Bu nedenle, tekrar ediyoruz, çok uzun süren bir gıdasızlık durumundan hemen sonra gereğinden fazla beslenmek tehlikeli olmaktadır. İshali olanlar derhal Komutanlığa başvurup ilaç istesinler... Önerilen beslenme rejimine dikkat edilmesi özellikle çok büyük önem taşımaktadır...”

Caz müziği...

Ambelokipos’lu Andon, General K., Bay Vangel, Jonas, Teba’lı Petro, Selanikli Tanaş öğleden sonra beni barakamda ziyarete geliyorlar. Nedenini soruyorum.

“Öyle işte!” diyorlar.

Kamptaki Yunanlılar beni kurulacak komiteye temsilci seçmişler. Sonra Petro ellerini ovuşturup, “Bir de otomuz var,” diyor. Tuna’nın karşı kıyısında bulmuş bu otoyu. Karoserindeki gamalı haçları kazımış, bir de Yunan bayrağı asmış minnacık kaportaya. Temsilci olarak Amerikalılardan trafik izni ile plaka numarası isteyebilirmişim. “Kıyak olacak bu oto işi,” diyorlar.

Hayatta kalan Yunanlıların sayısı yaklaşık olarak bin kadar erkekle iki yüz kadın. Kadınların tümü Musevi asıllı.

Ertesi gün, temsilciler, Binbaşı Patrick’i ziyarete gidiyoruz. Öbür temsilciler kerli ferli, yaşını başını almış kişiler. Rus temsilcisi savaş tutsağı bir albay. Çeklerinki Başkan Beneşe özel kalem müdürlüğü etmiş, İtalyan ise Piante’nin ya kardeşi ya da amcaoğlu, İspanyol koca bir üniversite profesörü. Bendenizse gencecik, Sırp temsilcisi olan Tito’nun siyasi komiserinin, Polonyalıların temsilcisi süvari generalinin yanında pek cılız kalıyorum. Bu nedenle, Binbaşı Patrick’in bize ilk sorduğu şey benim hangi ulusu temsil ettiğim sorusuydu.

Komitenin çalışma yeri avludaki 1 No.lu barakada. Tanaş’la Jonas’ı yardımcı atadım kendime, birlikte Yunan masamızı kur-

duk ve hemen de kolları sıvadık. Ölenlerin listelerini düzenlemek, memlekete gideceklerin kâğıtlarını hazırlamak, kimin nereye, hangi erkeğin, hangi kadının nerelere gideceğini saptamak gerekiyor. Öylesine gereksinmelerimiz, öylesine isteklerimiz var ki...

Bu hayırlı, bu güzel işlere başlayalı beri kampın havası da değişti. Mauthausen'deki otuz küsur bin tutuklu artık birbirinden ayrılmaz, ayırt edilmez, unutulmuş, kaderleriyle baş başa bırakılmış insanlar değil, Ruslar başka Ruslarla, Sırplar başka Sırplarla, Yunanlılar başka Yunanlılarla bir arada kümelenmiş...

"Ayrılıyorz gayrı!" diyor biri. Doğrusu da bu.

Azıcık Rahat Uyku, Bir de Bir Giysi...

Sturmführer Schultz, Sivil Yönetim şefi, av giysilerini sırtına geçirip tüyüdüğünde, iki İspanyol demokrat, Joseph Bailina ile Kazemir Klementes, iki Çek, Milos Stransky ile Yaroslav Mattys, bir de ben, ateşe verip yakmaya fırsat bulamadıkları bir yığın arşiv kayıt defterini yürütelim dedik. Ama bu karara varmadan önce, "İyi ama ya çakarlarsa temizlemezler mi bizi?" diye düşünmedik de değil hani. Yaroslav Mattys'in karşılığı şöyle oldu bu kuşku-muza: "Bizi temizleyeceklerse bu bahane olmadan da yaparlar bunu... Görmüyor musunuz? Boşalttıkları kamplarda önce büro işlerinde çalıştırdıkları tutukluları temizlemişler... Çok şey biliyoruz çünkü... Kurala göre kurtulmamamız gerekir... Bu defterleri yürütüp yok olmaktan kurtaracağız, arkadaşlar... Değer derim ben bu işe..."

Sonra hem bizi yüreklendirmek, hem de kendisi yüreklenmek amacıyla sürdürdü konuşmasını: "Şu sessizliğe bakın, temsilciler bürosu olmuşuz da haberimiz yok. Oberscharführer* Vassel tüyen Schultz'un peşinde; Dopeleiter, San Georg'da Sivil Muhafızları eğitmekte; Müller, Rotterburg'daki Bayan Müller'e telefon edebilmek için telefon bulma peşinde; Leemp ise içeride boyuna kahve içip gözyaşları döküyor."

* (Alm.) Takım komutanı.

Kurtardığımız bu defterleri Amerikalı komutana teslim ediyoruz şimdi. Yapılan ilk eğreti sayımdan Mauthausen’de yaklaşık olarak iki yüz kırk bin kişinin yok edildiği çıktı ortaya. Kurtulanlarsa yaklaşık olarak otuz bin olduğuna göre, demek oran bire dokuz.

Her birimizin kaderi dokuz ölüyle çevrelenmişmiş meğer.

Ama buna karşı kamp kütüğü hiçbir yerinde iki yüz yetmiş bin ya da buna yakın bir sayı göstermiyor. Girenlerle çıkanların sayısı belli olmasın maksat; Mauthausen kayıt görevlileri yeni gelenlere ölenlerin numaralarını verip geçiriyorlar kütüğe. Böylece kampa girenlerin sayısı yüz kırk bini aşmıyor.

Amerikalılar, akıbeti meçhul on beş havacı üstüne soru yağıdırıyorlar bize. Tek bildiğimiz bunların geçen ocak ayında kampa getirildikleri. Nizamiye kapısının solundaki duvarın dibinde dineldiklerini görmüştük. Es-Es’ler önlerinde geziniyorlardı keyifle, elleri arkasında. Arbeitsdienstführer* Beem, boyunlarına ip geçirileceğini anlatıyordu el işaretleriyle. Amerikalı havacılar gülümsüyorlardı, içlerinden biri Beem’e işaretle, “Oynatmışsın sen,” demeye getiriyordu.

Bu on beş havacının sonunu bilemiyoruz. Ama öbürlerinin, sonbaharda gelen kırk dördünün akıbetleri üstüne çok şeyler biliyoruz, çok şeyler gördü gözlerimiz. Tam kırk dört havacı. Hollandalı, İngiliz, Amerikan. Tümünü de taşocağı merdiveninde öldürdüler. Sırtlarına koca koca kaya parçaları vurmuşlardı, taşıyamayanları taşocağı kuyusunun tam iki yüz yirmi basamaklı merdiveninde sopayla öldüresiye dövüyorlardı. Sopaları beton kalıplarından, özellikle çivili kalın tahtalardan seçmişlerdi. Havacıların yarısını bir gün, öbür yarısını da devrisi gün öldürmüşlerdi. İki gün süreyle de paydosa değin ölüleri basamaklarda oldukları yerde bırakmışlardı. Akşam paydosunda merdivenlerden çıkan tutuklular, kafataslarına, kulaklara, omuzlara, karınlarına üzerlerindeki temel çivileriyle takılı kalın tahta parçalarını

* (Alm.) Mecburi Çalışma Hizmeti komutanı.

gözleriyle görmüşler cesetlerde. O iki günün akşamı içtima için kamp avlusunda toplandığımızda, cesetleriyle yüklü krematoryum el arabaları ağır ağır geçirilmişti önümüzden. İkinci akşam içtimaya Komutan Yardımcısı Bachmayer de gelmişti. Krematoryum arabaları alanın orta yerinde durdurulmuşlardı. Bachmayer bunlardan ikisinin arasına dikilmiş, şöyle konuşmuştu:

“İngiliz ve de Amerikan Yahudilerinin uçaklarını seyretmek için başınızı Alman gökyüzüne her kaldırdığınızda, her şeyin burada biteceğini aklınızdan çıkarmayın! Tüm umutlarınız şu gördüğünüz el arabalarında taşınacaktır en sonunda, Avrupa’nın uyuz itleri!”

*
* *

İspanyol ressam Manuel Munjos don gömlek volta atarakten sabahlıyor barakanın önünde, sayıklıyor, üst üste cigara içiyor bitenin izmaritinden yenisini yakıp.

Yanına yaklaşp soru soranlara –onlar da don gömlek– şu karşılığı veriyor hep: “Uluslararası Kızılhaç olsun, Amerikalılar olsun bize çok şeyler getirdiler, ama tek bir şey getiremediler; azıcık rahat bir uyku.”

Azıcık rahat bir uyku... 5 Mayıs gününden bu yana Maut-hausen’deki yaşam bir kâbus olmaktan çıkmıştı ama, bu aynı kâbus uykularımıza girip düş olmuştu. Bambaşka düşler, bambaşka kâbuslar... Teba’lı Petro kendisine tebelleş olan korkudan kurtulamıyor, bağılıyor, böğürüyor, sayıklıyor korkunç, bir türlü uyanıp kurtulamıyor bu korkudan. “Sesim yitiyor,” diyor. “Sanki ağzımı tıkamışlar! Göz kapaklarım yapışmış, açamıyorum gözlerimi bir türlü.”

Ne demek istediğini çok iyi anlıyoruz. Çoğumuz da onun gibiyiz ve de bu nedenle hep birbirimize yakın yataklarda yatıyoruz. Birimiz uykusunda böğürmeye başladı mı, hemen yanındaki onu dürtükleyip uyandırıyor kâbustan kurtarmak için.

“Petro, neler gördün gene düşünde?”

“Anamı gördüm, sözde masaya oturmuş da petrol lambasının şavkında bana mektup yazar. Ben de sözde buradan kaçmışım, yazı yazdığı masanın altına gizlenmişim. Anama sesleniyorum ama duymuyor beni. Bacaklarını tutuyorum, çorapları saman doldurulmuş... Döşemedeki delikten sesler geliyor... Eğilip bakıyorum delikten... Aşağılarda tüm Es-Es’leriyle Mauthausen, avluda toplanmışlar, işaretlerle yukarısını gösteriyorlar. İp merdivenler atıp tırmanıyorlar yukarı çabuk çabuk...”

Barakadan çıkıyoruz. Petro krematoryum bacasına bakıyor. Soluyor. Bir Amerikan sigarası yakıyor.

“Güzel tütün,” diyor, “kıyak, kokulu.”

Bu kanıtlar da yetmiyor ona. Don gömlek alana doğru yürüyor. Nizamiyedeki Amerikalı nöbetçi kendi yalnızlığı, gecenin sessizliğiyle eğlenmekte. Şarkı tutturmuş:

Bana yolu göster evime döneyim
Karadan, denizden, dalgaları aşaraktan...
Hem aynı türküyü söylerim,
Bana yolu göster evime döneyim...

Petro nöbetçinin yanında kalıyor. Türkünün sözlerini ezberlemeyi komuş aklına.

Sabahları çoğumuz hep aynı kuşkuyla uyanıyoruz: “Kime anlatacağız bu başımızdan geçenleri? Nerede soracaklar bunları bize? Nerelelere gönderilecek söylediklerimiz?”

“Sabredin,” diyor Üsteğmen Mackfield. “Yargıçları bekliyoruz. İfadelerinizi not halinde hazırlayın. Dinlenmedik kimse kalmayacak. Söz veriyorum size!”

*
* *

Dokuz yüz kırk beş mayısı sıcacık. Öğle sonraları yaz kokuyor. Jonas, Tanaş ve ben listeleri düzenlemek, kimlik kartlarını doldurmak için kadınlar barakasına gidiyoruz.

Barakanın önünde plaka döşeli tretuvar yeni yıkanmış: Kapıda damalı masa örtüsünden dikilmiş entarisiyle bir genç kadın.

Elleri belinde. İnce bacakları postalların içinde yitmiş de gitmiş. Prova yapıyor. Hâkî pantolonlu bir başka kadın önüne diz çökmüş entarinin eteğini teyelliyor, çevresini ölçüyor elindeki uydurma cetvelle. Cetvel kurşun kalemle derecelenmiş bir tahta parçası.

İçeriden kadın şamataları, dikiş makinelerinin gırgırları geliyor. Günaydın, diyoruz, geçmemiz için yol açıyorlar. Ranzalardan birinin alt yatağında Raşel, bir gazeteden kestiği patronu sarı renkli bir perdeliğin üzerine yayıyor özenerek, konuşuyor: “Yahu kim aldı gene makası? Makas nerede, makas?” Üst yatakta oturan başka bir kadının çıplak bacakları sarkmış Raşel’in başı hizasında. Bu bacaklardaki tırnaklar kırmızı kalemle boyanmış. Havlu bezinden diktiği tayyöre düğme dikeyyor. Yan tarafta Sandra ile başka bir tutuklu kadın prova yapıyorlar payandalı bir aynalı dolap kanadı önünde. Sandra’nın elinde bir yastık, yastıktan çıkardığı pamukları bir başka kadına veriyor, o da bir üçüncüsünün omuzuna yerleştiriyor bunları vatka yerine. Yüzlerinin sarılığı yok olmaya başlamış, başlarında da saç bitmiş, kararmış başları. Viktorya bir erkek kayışı tokasına beyaz kurdele sarıyor, ufak tefek bir başka kadın da koltuk kumaşından uydurduğu delikli tayyörüne düğme bulmak için yalvaran bir sesle soruyor: “Fazladan üç düğmeniz var mı acaba?” Koca yemek masalarında, oto yedek parçalarını andıran uydurma demir parçalarıyla ütü yapıyorlar. Ütülerin tutamakları kıvrılmış telden, bez sarılı, sicimle pekleştirilmiş. Gaz tenekelerinden uydurdukları maltızlarda ısıtıyorlar ütülerini. Yastık kılıfından kesilme bir bluz ütöleyen kadın, kılıfın üzerine işlenmiş *Guten Morgen** sözcüklerini sökmeyi unutmuş. Ranza direklerinden *Signal*’den, *Volkischer Beobachter* sayfalarından kesilmiş patronlar sarkıyor.

Bir kol patronunda Goebbel’s’in fotoğrafı, bir yaka patronunda en son Wehrmacht bildirileri, bir ceket patronunda İngiltere’nin Surrey kentinin havadan alınmış bir resmi...

* (Alm.) Günaydın.

Pencere önlerine üç dikiş makinesi yerleştirilmiş. Dikiş diken kadınların ardında öbür kadınlar kuyruk olmuş sıra beklemekte.

Dışarıda, pencerelerin karşısına düşen çiçek tarhlarında bir sürü erkek yan gelip uzanmış, içeriden gelen kadın şamatasını, dikiş makinelerinin gırgırını dinlemekte hazlar içinde. Gırgırlar dinince uzaktan, avludaki futbol maçının seyircilerinin bağrışmaları duyuluyor.

Dikişler sona ermeden kayıt işlerini yürütemeyeceğimizi anlayıp erteliyoruz. Viktorya'ya kayıt işinde bize yardımcı olup olamayacağını soruyoruz. Kabulleniyor bu işi. Öbür kadınlar da Viktorya'yı oybirliğiyle temsilci seçtiklerini söylüyorlar. Tam gideceğimiz sırada Jonas, Viktorya'ya dönüp soruyor: “Şu karşıdaki kadın bizden mi? Onu ilk kez görüyorum da.” Dipteki ranzalarından birinde bağdaş kurmuş, sökük iskarpinini onarıyor kadın. İğne sert deriye saplanıp kalmış, dişleriyle çekip çıkarmaya çalışılıyor. “Litvanyalı,” diyor Viktorya. “Başka memleketlisi kalmadığından bizimle olmak istedi. İyi bir kızdır... Adı da... Dur hele neydi adı...” Kadına adını söylemesini işaret ediyor. Kadın: “Yannina Rimkuti,” diyor, “Litvanyalıyım.” Bize bakıyor.

Akşamüstü giyinip kuşanıyoruz, Yunan bayraklı otomuzla atlayıp Mauthausen köyüne gitmek için yola çıkıyoruz. İlk kez gidiyoruz bu köye. Yola çıkar çıkmaz bayağı korkuyorum. Jonas, Tanaş, Petro ve Andon, “Siyah Gözler” şarkısını tutturmışlar. Kampa ilk gelirken bu yoldan gelmiştik. O teslimatta kırk dört Yunanlıydık. Şimdi dört kişi kalmışız. İçimizden biri ölmeden önce beyaz bir bez parçasına yazdığı mektubu yollamıştı bana gizlice. Adı Telis idi o arkadaşın, Selanikliydi.

Köye girerken ışıklar da yandı. Köy alanını bizimkiler doldurmuş. Kahveler, birahaneler. Çoğunun sırtında o kalın çizgili kamp giysileri var henüz. Kamp kadınlarıyla dolaşıyorlar, flört ediyorlar, dokunaklı, anlamlı sözler söylüyorlar çevredekilere, kışkırtıcı. Bir kahvede küçük bir de orkestra var, “*Peterle du libes, Peterle*” havasını çalıyor. Bizim İspanyollar köy kızlarına

bordalamışlar. Meydanın rıhtım bölümünde Doğu yörelerinden gelen Alman göçmenleri, yaşlı erkek ve kadınlar, tazeler, kızlar, çoluk çocuk, bağrışıp ağlaşmada, bir an önce sala binip karşı yakaya geçmek istiyorlar.

“İlkin bir iki bardak şarap içsek,” diyor Petro, gösterişli kor-na çalarak köy alanını harmanlıyor, bir *Gasthaus** önünde frene basıyor. Kalabalık müşteri var içeride. Yerliler, eski kamp tutuk-luları, bir grup da Rus erleri. Tezgâha yaklaşıyoruz, Petro dükkân sahibine sesleniyor Almanca:

“Yalnız iki şişe.”

“Tek şişem bile kalmadı,” diyor kestirmeden Alman.

“Kalmıştır,” diyor Petro fısıldayarak, sonra Yunanca sürdürü-yor: “Ne dediğini kulağın işitsin!”

“İstersen gözlerinle gör!” diye karşılık veriyor dükkâncı.

Andon adamakıllı sinirleniyor, Yunanca konuşuyor, söyledik-lerini pantomimle çevirmeye çalışıyor dükkâncıya: “Ben görmek değil, içmek istiyorum!”

Dükkâncı ağlamaklı: “Ben de şarap satıp para kazanmak iste-rim, ama şarap nerede!”

Petro parlıyor, tezgâhı yumrukluyor!

“Var ve de vereceksin! *Verstehen?***”

Alman pireleniyor, bocalıyor, gene ağlamaklı:

“Olsa vermez miyim hiç? Çıldırılmış olmalıyım. Artık her iste-diğinizi yapıyorsunuz siz!”

Petro’nun bakışları ilerideki masada şarap içen Rus erlerine takılıyor; dükkâncı, bu yoldaşların şarabı kendilerinin getirdiği-ni yetiştiriyor aceleci.

Ama yoldaşlardan biri işin farkına varmış olacak ki, dükkâncının talihsizliğine bakın, yerinden kalkıp tezgâha yakla-şıyor, tezgâhın yarım kapısını itip içerilere dalıyor. Alman baka-kalıyor. İçeriden şişe şangırtıları duyuluyor, sonra Rus kucağında

* (Alm.) Birahane.

** (Alm.) Anlaşıldı mı?